

СПЕЦИФІКА НАВИЧОК ВОЛОДІННЯ ДІЛОВОЮ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ

Тематика статті пов'язана з особливостями формування професійних навичок при вивченні англійської ділової мови (Business English).

Ключові слова: навички володіння діловою іноземною мовою, ділова англійська мова.

Тематика статті зв'язана з особливостями формування професійних навичок при вивченні англійської ділової мови (Business English).

Ключевые слова: навыки владения иностранным языком, деловой английский язык.

The subject of the article is related to the characteristics of forming of professional skills at the study of Business English.

Key words: foreign language skills, Business English.

Постановка проблеми. Державна політика України зорієнтована на прискорений розвиток міжнародних економічних контактів. Потреби сучасного ринку праці пов'язані з підвищенням ролі соціального замовлення на спеціалістів нового типу, які володіють, у тому числі, й діловою англійською мовою. Оволодіння професійно-орієнтованою англійською діловою мовою може забезпечити фахівцям можливість спілкування із представниками закордонних структур в економічній і адміністративно-правовій сферах. Таким чином, високий рівень володіння англійською діловою мовою, яке передбачає сформованість відповідних спеціальних мовних та мовленнєвих навичок різко підвищує цінність таких працівників на ринку праці і є актуальним об'єктом для методичних досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких розпочато розв'язання даної проблеми. У 90-ті рр. з'явилася значна кількість спеціальної педагогічної літератури, присвяченої проблемам перекладу інформації економічного характеру. Це роботи О. І. Антонова, О. П. Биконі, Д. В. Бубнової, Г. О. Гринюк, З. В. Данилової, Ю. В. Дегтярьової, С. П. Кожушко, З. М. Корневої, О. Б. Тарнопольського, Т. І. Труханової, О. М. Устименко, О. Л. Федотової та багатьох інших. На жаль, дослідження формування власне професійних навичок у цій сфері, як самостійного психолого-педагогічного феномена, в останні роки не одержало широкого розповсюдження. Як правило, формування подібних навичок, розглядається лише в контексті загальної мети підвищення професійної мовленнєвої компетентності працівників економічної галузі.

Формулювання цілей статті. Основними цілями цієї статті є:

– аналіз специфіки формування певних професійних навичок у процесі вивчення ділової англійської мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття «ділова англійська мова» (Business English, надалі BE), яке, на наш погляд, найбільш повно відображає сутність специфіки англійської мови економічної сфери, має досить складну структуру й у різних дослідженнях трактується по-різному. З кінця 60-х – початку 70-х рр. минулого століття, як на Заході, так і в Україні, стали вживатися спеціальні терміни для визначення особливостей різних професійних мов. Це було викликано двома тісно пов'язаними між собою факторами: прискореним розвитком інноваційних способів виробництва й економіки у цілому, з одного боку, і розширенням міжнародних економічних відносин, – з іншого боку. У вітчизняній науці найбільше розповсюдження отримало поняття «підмова спеціальності» [2], а на Заході дуже близьке за змістом поняття «Language for Specific Purposes».

Поняття «ділова англійська мова» в цілому можна віднести до одного з видів підмови спеціальності, який володіє низкою дуже важливих особливостей, які знайшли відображення, у тому числі, і в структурі спеціальних навичок володіння діловою англійською. До найважливіших з таких особливостей можна віднести наступні:

1. Значно більший, ніж в інших підмовах зв'язок ділової англійської мови з англійською мовою загального вжитку (General English, далі GE). Це саме явище поширено й у всіх інших мовах економічно розвинених країн. Це пояснюється тим, що ділова мова економічних відносин має не тільки суто виробничу або іншу професійну складову, але й має відношення до побутового спілкування з носіями інших мов, наприклад, при зустрічі іноземних торговельних делегацій у транспортно-готельній сфері, культурній і розважальній сферах і т. п. Значну роль для успішного розвитку бізнесу, особливо спільного, у ряді випадків може також

відігравати встановлення особистих доброзичливих відносин між діловими партнерами.

2. Ділова англійська мова далеко виходить за рамки мови загального вжитку не тільки за рахунок використання специфічних суто економічних термінів, але й за рахунок застосування мовних засобів переважної більшості підмов спеціальностей. Останнім часом це зумовлено глобальним поширенням комерційних відносин на різні сфери людської діяльності: від виробництва до освіти й мистецтва.

З цього випливає, що сама англійська ділова мова може розглядатися в двох основних значеннях: загальному й вузькому. Як відзначають О. Б. Тарнопольський і С. П. Кожушко, ділова англійська мова в загальному значенні, – це «надмова у єдності всіх її актуальних і потенційних варіантів, тобто включає в себе всі без винятку» підмов спеціальностей. У свою чергу, ділова англійська мова у вузькому розумінні цього слова, «включає лише певне ядро, яке є спільним для всіх можливих варіантів Business English, і виключає ті варіанти, які не входять у кожен варіант» [8, 19].

Ці обидва визначення достатньо схематичні. У першу чергу, це відноситься до трактування поняття Business English в його вузькому значенні, оскільки воно обмежує модифікації різних нових варіантів, які найчастіше бувають тісно пов'язані один з одним. А це, у свою чергу, нерідко приводить до тісного взаємного використання тих самих спеціальних термінів і спеціальних виразів у зовсім різних «підмовах спеціальностей».

Звернемося тепер безпосередньо до проблеми формування професійних навичок у процесі вивчення англійської ділової мови. Власне це поняття ми будемо використовувати в його вузькому значенні, а саме стосовно його суто економічних і фінансових варіантів. Як уже було вище зазначено, ділова англійська мова, на відміну від інших підмовних спеціальностей, навіть з її вузькогалузевою специфікою дуже тісно пов'язана з мовою загального вжитку. Із цієї причини більшість навичок володіння англійською діловою мовою збігаються із загальними мовними та мовленнєвими навичками володіння іноземною мовою. Багато авторів (В. М. Александров, О. І. Антонов, В. О. Артемов, С. Г. Заскалета, І. Б. Каменська, С. П. Кожушко, М. М. Метьюлкіна та ін.) спеціально підкреслюють, що найголовнішими по відношенню до використання англійської ділової мови є комунікативні навички. Однак у даній статті ми звернемося до суто лінгвістичних специфічних навичок володіння англійською діловою мовою. Як ми уже відзначали вище, проблема практично не знайшла широкого відображення у відповідній сучасній вітчизняній методичній літературі.

До таких навичок, з одного боку, можливо віднести певні загальні лінгвістичні навички, а саме:

- перцептивні (техніка читання);
- слухові (фонетичний та інтонаційний слух);
- вимовні (артикуляційні та інтонаційні).

З іншого боку, існують і деякі особливі навички володіння діловою англійською мовою, пов'язані,

у першу чергу, із практикою спілкування з іноземними діловими партнерами. У цілому, можна виділити досить велику кількість подібних навичок. Однак серед них є й найважливіші, які можна сформулювати не тільки у процесі практичної міжнародної економічної діяльності, але й, під час відповідного навчання. До подібних специфічних навичок володіння діловою англійською мовою, на нашу думку, у першу чергу, відносяться п'ять основних груп навичок, з відповідними компонентами. Їх можна представити в наступному вигляді:

1. *Навички володіння англійською економічною термінологією:*

- лексико-семантичні;
- граматичні;
- фонетичні.

2. *Навички складання й використання ділової документації:*

- навички швидкого сприйняття текстів на діловій англійській мові;
- навички складання різних ділових паперів і документів на діловій англійській мові у відповідній формі.

3. *Навички користування інноваційними інформаційними технологіями в процесі практичного професійного використання англійської ділової мови:*

- навички роботи з різними економічними спеціалізованими програмами, які передбачають використання англійської ділової мови;
- навички роботи з різними видами економічної інформації на англійській діловій мові, одержаної за допомогою різних систем зв'язку;
- навички міжособистісного спілкування в Інтернеті на діловій англійській мові;
- навички одержання через Інтернет різних видів довідкової інформації з економічних питань на діловій англійській мові;
- навички використання комп'ютера для участі в конференціях і переговорах із закордонними партнерами, у нарадах в електронній формі, які проводяться на діловій англійській мові.

4. *Навички проведення торгівельно-економічних переговорів і презентацій на діловій англійській мові:*

- навички формування прихильності до себе співрозмовника й налагодження особистісного контакту з використанням елементів ділової англійської мови;
- навички грамотного мовлення з лінгвістичної точки зору й доречного використання спеціальних слів і виразів;
- навички улагодження конфліктних ситуацій, які виникають у процесі ділового спілкування;
- навички співвіднесення контекстуального значення мовленнєвого висловлювання з конкретною ситуацією;
- навички прояву гнучкості в міркуваннях;
- навички використання спонтанних висловлювань під час переговорів.

5. *Навички неформального спілкування з іноземними діловими партнерами:*

- навички толерантного сприйняття соціокультурних розбіжностей між партнерами;
- навички використання в процесі спілкування елементів англійської культури (від її гуманітарних до поведінкових складових) або інших культур, представниками яких є закордонні партнери;
- навички поєднання у спілкуванні елементів неформальної й ділової комунікації і т. п.

Хоча остання група навичок носить у значній мірі й комунікативний характер, однак ці навички грають дуже важливу роль у встановленні особистісних неформальних відносин між діловими партнерами, що, у свою чергу, дуже сприяє успіху різних переговорів. Ми зупинимось, головним чином, не на їх загальнопсихологічному, а на суто лінгвістичному компоненті, хоча обидві ці складові дуже тісно пов'язані між собою. Розглянемо кожну з виділених вище груп навичок докладніше.

Навички володіння англійською економічною термінологією чи не найголовнішими серед лінгвістичних навичок використання цієї мови. Саме поняття «термінологія» зазвичай трактується як «співвідносна з професійною сферою діяльності сукупність термінів, пов'язаних один з одним на понятійному лексико-семантичному й граматичному рівнях» [9, 89]. Із цього визначення виходить, що навички використання англійських економічних термінів у цілому містять у собі відповідні лексико-семантичні й граматичні навички. Оскільки володіння подібними навичками конче потрібно як у процесі переговорів, так і при швидкому читанні англійської економічної документації, їх формування відіграє одну із провідних ролей у процесі вивчення англійської ділової мови. Формування навичок володіння англійською економічною термінологією і її правильне вживання у конкретних ситуаціях починається ще на первинному етапі вивчення англійської ділової мови в процесі роботи з відповідними словниками й закінчується вже в процесі безпосередньої професійної діяльності. У цілому на первинному етапі навчання формування навичок володіння термінологією здійснюється, як правило, звичайними педагогічними методами (читання й переклад відповідної літератури, педагогічне спілкування з викладачами й однокурсниками).

До навичок складання й використання ділової документації англійською мовою також відносяться вказані вище навички володіння економічною термінологією, а також навички швидкого сприйняття й складання різних ділових паперів і документів англійською мовою в загальноприйнятій для них формі. Їх формування, відбувається ще в процесі навчання шляхом багаторазових вправ по складанню різних видів економічної документації: ділових листів, кошторисів, торгово-економічних декларацій, різних звітів, договорів і т. п. Остаточне закріплення цих навичок відбувається, як правило, уже в процесі безпосередньої професійної діяльності.

Навички адекватного вміння вести торгово-економічні переговори й проводити презентації на діловій англійській мові, – це досить складний

комплексний феномен, компоненти якого впливають один на одного, частково «перекривають» один одного, а частково виходять за межі цього феномена. До них, у тому числі, відносяться й навички володіння відповідною термінологією, а також певні суто комунікативні компоненти, які в даній статті не розглядаються.

Однак навички володіння англійською економічною термінологією не можна розглядати тільки як одну зі складових навичок уміння вести економічні переговори англійською мовою. Їх функції, як було зазначено вище, значно ширше. Також, до них можна віднести навички гарного володіння й англійською мовою загального вжитку (GE). Необхідно підкреслити, що сам факт правильного вживання ділової й англійської мови загального вжитку на переговорах викликає доброзичливу реакцію партнера й підкреслює високий професійний рівень організації, з якою ці переговори проводяться. А це, у свою чергу, багато в чому сприяє успішному провадженню переговорів у цілому. При цьому необхідне добре володіння основними лінгвістичними навичками: у першу чергу, слуховими й вимовними і, у меншій мірі, перцептивними, оскільки перші дві групи навичок найбільш тісно і безпосередньо пов'язані з прямим веденням переговорів на діловій англійській мові.

Комплексне формування навичок проведення ділових переговорів на етапі навчання можливо реалізовувати у вигляді групових психологічних тренінгів у двох формах. Спочатку це усні відповіді на питання спеціалізованих тестів з відповідної тематики з наступним груповим обговоренням результатів тестування. На другому етапі, з метою закріплення вже набутих навичок, проводяться спеціальні рольові ігри.

І, нарешті, навички неформального спілкування з іноземними діловими партнерами в неформальних умовах відіграють дуже важливу, хоча й мало досліджену у вітчизняних психолого-педагогічних наукових працях, роль. Ці навички, як і навички проведення ділових переговорів англійською мовою, мають, у першу чергу, свою власне психологічну складову. Разом із тим, і їх лінгвістична складова так само досить важлива. Саме вміння й невимушене використання англійської мови в процесі неформального спілкування з іноземними партнерами, які, зазвичай, ні українською, ні російською мовою не володіють або володіють на досить низькому рівні, створює їм певний психологічний комфорт. В такому стані досвідченому спеціалісту з проведення переговорів нескладно перевести бесіду й на конкретні економічні проблеми, з більшими шансами на доброзичливу реакцію партнера і досягнення поставленої мети.

Хоча подібні навички суто формально не можна віднести до лінгвістичних навичок володіння англійською діловою мовою, практика показує, що їхня роль дуже важлива. Тому в даній статті вони були виділені як самостійна категорія. Первинне формування подібних навичок здійснюється, в основному,

тими ж методами, що й навичок проведення ділових переговорів з англійськими партнерами. Однак остаточне їх закріплення можливо тільки в процесі професійної діяльності.

Висновки

Серед провідних лінгвістичних навичок володіння діловою англійською мовою можна виділити наступні. По-перше, це навички володіння англійською економічною термінологією і її правильне застосування у конкретних ситуаціях. По-друге, – навички правильного складання й адекватного використання

різних видів ділової документації англійською мовою. По-третє – навички проводити торгово-економічні переговори й презентації на діловій англійській мові. І, нарешті, по-четверте, – навички успішного неформального спілкування з іноземними діловими партнерами в неформальних умовах. Первинне формування цих навичок може здійснюватися на етапі навчання. Залежно від характеру навичок подібне навчання проводиться як у традиційних формах, так і з використанням різних видів групових психологічних тренінгів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Александров В. М. Методика інтенсивного навчання інженерів професійно-орієнтованої англійської мови : дис. ... к.пед. н. / В. М. Александров. – Запоріжжя, 2008.
2. Антонов О. И. Английский язык для бизнесмена / О. И. Антонов. – М. : Информпечать, 1991. – 111 с.
3. Артемов В. А. Психология обучения иностранным языкам / В. А. Артемов. – М. : Просвещение, 1969. – 279 с.
4. Заскалета С. Г. Організація самостійної діяльності студентів сільськогосподарського інституту (за матеріалами вивчення іноземних мов) : дис. ... к.пед.н. / С. Г. Заскалета. – Київ, 2000.
5. Каменська І. Б. Формування англійської лінгвістичної компетенції в усному мовленні майбутніх менеджерів : дис. ... к.пед.н. / І. Б. Каменська. – Одеса, 2010.
6. Корнева З. М. Альтернативная методика обучения английскому языку специальности студентов экономического профиля («погружение») / З. М. Корнева // Тарнопольский О. Б., Кожушко С. П. Методика обучения английскому языку для делового общения. – К. : Ленвит, 2004. – С. 161–182.
7. Метьолкіна М. М. Формування англійської компетенції у фаховому писемному спілкуванні майбутніх логістів : дис. ... к.пед.н. / М. М. Метьолкіна. – Київ, 2009.
8. Тарнопольский О. Б. Методика обучения английскому языку для делового общения / О. Б. Тарнопольский, С. П. Кожушко. – К. : Ленвит, 2004. – 192 с.
9. Чепорова Г. Е. Формування професійної компетенції майбутніх економістів у процесі навчання фахових дисциплін : дис. ... к.пед.н. / Г. Е. Чепорова. – Сімферополь, 2010.

Рецензенти: Заболотська О. О., д.пед.н., професор;
Добровольська Л. С., к.пед.н., доцент.

© Матвеева К. С., 2011

Стаття надійшла до редколегії 18.03.2011 р.